

P. Schmidt

Secretaris Studiekringbestuur

De Studiekringdag 1987 over de douglas wordt afgesloten met een geanimeerde discussie onder leiding van dagvoorzitter J. J. Borgesius, waarin "de zaal" de inleiders stevig aan de tand voelt.

Tijdstip van eerste ingreep

In zijn inleiding heeft Kuiper gepropageerd in de douglas vroeg (stakenfase) en sterk in te grijpen. In het verleden is onder invloed van verschillende theorieën het tijdstip van eerste ingreep nogal eens verschoven. Vaas vraagt zich af wat wijsheid in deze is, terwijl Van den Bos zich afvraagt of het zo snel mogelijk bereiken van de circa honderd bomen van de eindopstand voor douglas wel de beste methode is.

Kuiper bevestigt dat zijns inziens voor de goede groeiplaatsen dit de beste weg is. Door vroegtijdig ingrijpen wordt de concurrentie voor de toekomstbomen vermindert, vooral hun diktegroei gestimuleerd en ook hun stabiliteit verbeterd. Voor dit laatste komen er steeds meer aanwijzingen. Kuiper stelt voor deze ingreep na een vroege aanwijzing van de toekomstbomen als een gecombineerde hoog en laagduinning door te voeren en het bos op latere leeftijd met rust te laten. Het komt er dus op neer reeds vroeg de groei en de stabiliteit van de opstand te concentreren op de circa honderd exemplaren, die de eindopstand gaan vormen.

Voor armere groeiplaatsen met douglasopstanden stelt Kuiper voor tot ca. dertig jaar niet in te grijpen en daarna voorzichtig te gaan dunnen. Hij is het met Van Dijk eens, dat op armere gronden de groei langzamer en de concurrentie groter en dus minder acceptabel is. Op arme gronden wordt de investering die de vroege ingreep is, echter niet beloond, op rijke gronden wel. Daar kan de beheerder zich deze ingreep veroorloven.

Takdikte

Klingen snijdt in dit kader met probleem van de takdikte aan. In een opstand met een te verwachten eindhoogte van 25 meter is de beheerder geïnteresseerd in de on-

derste tien meter, die hij tot zes meter kan opsnoeien. Daarboven moeten - zie ook de bijdrage van Polman - de noesten zo klein mogelijk zijn. Hoe rijmt dit met een ruime stand? Kuiper proefde uit de bijdrage van Polman de noodzaak om boven de genoemde zes meter levende noesten te behouden, wat juist met deze ruime stand te bereiken zou zijn. Polman is het hiermee niet eens: levende takken leidt tot dikkere noesten. Hij geeft de voorkeur aan het laten afsterven van deze takken, voordat ze onacceptabel dik geworden zijn.

Coulissenkap

Op de vraag van Schrevel of de smalle coulisse voldoende beschutting zal geven, merkt Sevenster op dat dit afhankelijk is van de uitgangssituatie. Is de oude opstand licht, dan is het mogelijk smalle coulissen te combineren met smalle plantstroken en overstaanders. Sevenster kiest, daartoe uitgedaagd door Kalb, niet tussen de systemen coulissenkap en schermkap. Beide systemen hebben hun specifieke voordelen (bijvoorbeeld bij schermkap extra waardebijgroei op moudige, overstaande exemplaren, bij coulissenkap de eenvoudiger organisatie van de laatste kap van de oude opstand) en nadelen. Sevenster heeft overigens niet, zoals de Fremery vroeg, bij de AID nagevraagd of zij met het niet herinplanten van de zes meter brede coulisse kan instemmen. Sevenster verwacht echter geen problemen.

Andere teeltsystemen

Kersies vraagt Sevenster of hij het mogelijk acht op betere gronden douglas zonder scherm of coulisse aan te leggen op vlaktes van een half tot een hectare. Borgesius breidt deze vraag uit naar groepenkap. Dit is, aldus Sevenster, afhankelijk van hoe de beheerder tegen risico's aankijkt. Een goed uitgevoerde aanplant van douglas op kaalkap gaat in veel gevallen, maar niet altijd, goed. Ook een groepenkap kan goed verlopen, maar deze laatste vergt meer aandacht voor organisatie, keuzes en dergelijke. Men gaat vaak over tot een grootschalige, simpele aanpak, omdat de aandacht voor het kleinschalige ontbreekt.

Opbrengsttabellen Douglas

Leersnijder vraagt zich af, of het verschil tussen de opbrengsttabellen voor Nederland, opgesteld door de Dorschkamp, en die voor Noordwest Duitsland, opgesteld door Bergel, veroorzaakt wordt door een verschil in groeicurves voor eerste en tweede generatie bos? Sevenster ziet – ervan uitgaande dat dit een reëel verschil is en niet veroorzaakt wordt door groeimodellen – verschillende potentiële oorzaken. Een oorzaak kan zijn de bodem, waaronder de ouderdom van de bosbodem, waarop de door Bergel gemeten douglasopstanden staan. Een tweede – misschien belangrijker – oorzaak kan het verschil in klimaat en vooral in de regenval zijn. Tot er nadere gegevens gepubliceerd worden, is het aangeven van oorzaken echter slechts speculeren.

Subsidie herbebossing

Schellink vraagt Sevenster de door hem genoemde invloed van de subsidie voor de bosverjonging op de omlooptijd toe te lichten. Is deze subsidie te gebruiken om de houtvoorraad te verhogen? Sevenster legt uit dat in zijn model hoge verjongingskosten leiden tot lange omlopen en lage kosten tot kortere omlopen. Subsidie van de bosaanleg leidt dus tot omloopverkorting. Deze wijze van subsidiëren staat diametraal op het in het Meerjarenplan Bosbouw verankerde streven naar omloopverlenging en hogere staande houtvoorraden. Dit streven, wat op korte termijn leidt tot inkomstenvermindering uit het bos, zou op een andere manier gesubsidieerd moeten worden. Of dit moet gebeuren uit de bosverjongingssubsidie is een volgende vraag. De praktische uitvoering van zo'n subsidie lijkt Sevenster overigens zeer moeilijk.

Omlooptijd en meerjarenplan bosbouw

Heybroek concludeert uit de laatste voordracht dat Bakker veel ervaringen met de omlooptijd van douglas in zuivere opstanden in de toekomst niet meer relevant acht. Daarom hoorde hij graag de reactie van Bakker op de wel op zuivere opstanden gebaseerde visie van Sevenster.

Bakker reageert met te stellen dat de bijdrage van Sevenster zeker niet direct tot de akten gelegd hoeft te worden. Voor hem is uit Sevensters bijdrage van belang dat het bedrijfssaldo weinig door de omlooptijd beïnvloed wordt. Er is een groot traject waarbinnen geveld kan worden, zonder veel invloed op het bedrijfsresultaat. De praktijk denkt daar nog wel eens anders over! Sevenster beaamt dit, maar ziet hier in het Meerjarenplan

Bosbouw wel twee tegenstrijdige doelstellingen: De gelijktijdige strevens naar een grotere inlandse houtvoorziening en naar een vergroting van de inlandse staande houtvoorraad sporen niet met elkaar. Hier moeten keuzes gemaakt worden tussen oogsten en sparen en deze keuzes hebben grote invloed op het inkomen uit bos.

De voorzitter sluit dit deel van de discussie af na de constatering van Werler, dat de keuze van omlooptijd op andere gronden binnen de doelstelling van een bedrijf gedaan kan worden, zonder dat aan de bedrijfseconomische doelstellingen veel geweld aangedaan wordt. Dit is voor hem de essentie van deze bijdrage van Sevenster.

Snoei zinvol?

Heybroek vraagt Polman zijn mening te geven over de nu veelvuldig doorgevoerde snoei van jonge douglas. Is dit zinvol? Polman aarzelt met zijn antwoord omdat de toekomst onzeker is. Bij balken is in het algemeen snoei weinig zinvol: Gezien de zaagtechniek en de verdeling over de cirkel komen bij balken vooral vaste kwasten voor. Bij planken, die over het algemeen meer naar buiten liggen, zijn losse kwasten wel een probleem. Ook al omdat in de toekomst balken mogelijk uit vervezeld hout worden geperst, is het hoogst onzeker, of de investering in houtkwaliteit door snoei beloond wordt. De beheerder moet zijn beslissing tot snoei dus zeer zorgvuldig overwegen en alleen in een zeer vroeg stadium snoeien. Overigens is een kwast een takrest in verzaagd hout, een noest een takrest in een boom of in rondhout.

Houtkwaliteit en houtmarkt

Op de vraag van Leersnijder naar het effect van de houtkwaliteit op de houtprijs en de specifieke vraag van De Wit naar de markt voor A kwaliteit douglashout geeft Polman aan dat er nog geen markt is voor inlands douglashout van deze kwaliteit. Er is een kleine specifieke markt voor Oregon pine, zoals ladderstijlen en "esthetische effecten" mits speciaal in bestek opgenomen. Overigens zal de aannemer het goedkoopste hout gebruiken, tenzij anders in het bestek is voorgeschreven.

Polman acht het wel zinvol dat – zodra het normblad voor lariks ook gereed is – de bosbeheerder de normbladen voor houtkwaliteit in huis haalt en gebruikt. De normen voor grenen, vuren, douglas en eiken zijn reeds gereed of er wordt aan gewerkt. Hij herhaalt zijn twijfel aangaande de hogere opbrengsten over 50 of 70 jaar bij betere houtkwaliteit. Op een vraag van Leersnijder geeft Polman aan dat hij streeft naar een model voor houtkwa-

Studiekringdag

liteit dat aansluit bij groeicurves (boniteit), maar dat hij over het verband tussen houtkwaliteit en boniteit nog geen harde cijfers heeft.

Bemesting van douglas

Van den Burg kan Van Vliet verzekeren dat de aanzet tot richtlijnen voor de bemesting van douglas binnenkort zal verschijnen. Hij onderstreept dat deze globale getallen vermoedelijk nog aanpassing behoeven op basis van bemestingsonderzoek. Het effect van het stikstofgehalte op de vorstgevoeligheid is reeds eerder gepubliceerd.

Hey is bevreesd dat bekalking leidt tot een doorsijpeling van uit humus vrijgemaakte nitraten naar het grond- en drinkwater. Deze opvatting berust volgens Van den Burg op verouderde methoden van bekalking met bijvoorbeeld ongebluste kalk, waardoor de ruwe humus zeer snel werd afgebroken en door de verkeerde aanname dat kalk een extra voedingsstof is. Kalk moet worden beschouwd als een conditioneerder voor andere voedingsstoffen. Bij het gebruik van langzaam afbrekende bekalkingsmeststoffen wordt de snelheid van de strooiselafbraak niet of nauwelijks beïnvloed en is dus het gevaar voor uitspoeling van nitraat gering.

Overlevingsstrategie

Carpentier vraagt of er naast bemesting andere overlevingsstrategieën denkbaar zijn. De bodemkundige Van den Burg geeft deze vraag door naar Borgesius, die een meer algemene ervaring heeft. De conclusie van de dagvoorzitter uit dat wat hij gelezen en gezien heeft, is dat men niet te extreem in de betrokken opstanden moet ingrijpen.

Van den Bos maakt zich zorgen over de publieke opinie als zou blijken dat middels bemesting bossen de gevolgen van luchtverontreiniging kunnen weerstaan. Zou dan de bereidheid om de luchtverontreiniging te verminderen, niet afnemen? Ook Van den Burg ziet dit gevaar, maar vindt dat het deels een politieke zaak is. Als de diagnose juist is en je kunt niets aan de oorzaak doen - en dat is zijn uitgangspunt - dan ga je op zoek naar methoden om de schade te vertragen of te beperken. Van den Burg is er van overtuigd dat bemesting hier kan helpen, zeker bij niet te extreem hoge stikstof-depositie. Hij pleit ervoor reëel tegenover bemesting te blijven staan. Hier ziet hij een belangrijke rol voor de voorlichting via SBB.

Van den Bos werpt tegen, dat Van den Burgs positieve oordeel over bemesting gebaseerd is op de reacties van

bomen. Een bos bestaat echter uit meer componenten en van hun reacties op bemesting is nog weinig bekend. Is dan geen voorzichtigheid geboden? Van den Burg stelt daartegenover dat het nog zeer lang duurt voordat alle reacties van alle boscomponenten op bemesting bekend zijn. Voordat dat bereikt is, zal er zeker al een en ander fout zijn gegaan. Normaliter wordt reeds eerder ingegrepen.

Het is overigens reeds uit onderzoek in Drenthe bekend dat door bemesting de vegetatie in een ander type (Banning, Leys en Zonneveld) kan overgaan. Ook het bodemleven verandert. Nader onderzoek is nog wel nodig. De vraag of deze veranderingen verbeteringen of verslechtingen zijn, kan Van den Burg niet beantwoorden. Dit antwoord berust niet op onderzoek maar op de vraag hoe je tegen deze verandering aankijkt. Dit is dus in principe een vraag van een andere orde.

Uit de doelstelling "Het bos moet worden gered" of zelfs "het bos moet beter gaan groeien" volgt een behandelingsadvies met een opgave van de neveneffecten, die misschien acceptabel zijn. Accepteert men deze neveneffecten niet, en dat is een kwestie van beleid, dan moet men ook de consequenties daarvan aanvaarden.

Meerjarenplan Bosbouw: meer douglas

Als inleiding tot dit deel van de discussie vraagt Heybroek welke instrumenten de overheid heeft, naast aanplant op eigen terrein, voorlichting en propaganda, om het oppervlakte aan douglas te verhogen. Het antwoord van Bakker op deze vraag is kort: geen. In een reactie op de vraag van Gerbranda naar het realiteitsgehalte van de nagestreefde uitbreiding van douglas naar 54 000 ha geeft Bakker aan dat het Meerjarenplan Bosbouw niet een korte termijn planning is. Als we nu langzaam beginnen, kunnen we de gestelde doelen (meer douglas in ongelijkjarige structuren en menging) zeker bereiken.

Kennis in Meerjarenplan Bosbouw

Een groot aantal vragen houdt zich bezig met de kennis en ervaring waarop het Meerjarenplan Bosbouw is gebaseerd of die in dit document zijn ingebouwd. Nas, Six Dijkstra, De Wit en Schennink werpen hierover vragen op. Bakker stelt daartegenover dat het Meerjarenplan Bosbouw geen wetenschappelijke publikatie, bedoeld voor kennisoverdracht, is. Het Meerjarenplan Bosbouw is een beleidsdocument, waarin de toekomstige richting van het bosbeleid en de bosbouw in Nederland is vastgesteld. Het is wel gebaseerd op de wensen van de

Studiekringdag

samenleving, die we wel voldoende of althans beter kennen.

Het Meerjarenplan Bosbouw behelst duidelijk een richtingsverandering, waarvoor lang niet alle benodigde kennis in huis is. De gebruikte modellen van teeltsystemen zijn nog gebrekkig, ondanks het feit dat bekende elementen wel aanwezig zijn en ingebouwd kunnen worden. Dit geldt ook voor de douglas. Een verandering van onderzoek en van onderzoeksrichting is volgens Bakker nodig. We moeten de nieuwe kennis die behoort bij deze nieuwe situatie, genereren.

Laban kan zich voorstellen, dat de wens tot een gevarieerder bos uit de samenleving naar voren is gekomen. Hij kan zich echter niet voorstellen, dat de samenleving de in het Meerjarenplan Bosbouw verwoorde specifieke wensen ten aanzien van de douglas geuit of bedacht heeft. Hij vermoedt dat dat uit de koker van SBB-ambtenaren komt, dus van bosbouwers, met dezelfde opleiding en ervaring als die waarop nu kritiek geleverd wordt. Bakker rekent zichzelf ook tot die laatste categorie. De wensen aangaande douglas zijn voortgekomen uit de wens van de samenleving tot meer kleinschaligheid, waartoe een schaduw verdragende soort als de douglas zich goed leent. Hij is het overigens met Hendriks eens dat functiezoning ook een mogelijkheid is om aan een multifunctionele doelstelling te voldoen,

maar hij acht in het relatief kleine Nederlandse bos deze methode niet de meest optimale.

Na deze discussie nodigt Van der Waard Bakker en anderen graag uit voor een bezoek aan het particuliere bos in Nederland, waar de doelstelling "variabel bos" reeds gerealiseerd is middels kortere omlopen en helder denken over bosbouw zonder subsidie. Bakker neemt graag de invitatie aan.

Afsluiting

Bij zijn afsluiting van de discussie constateert dagvoorzitter Borgesius dat deze Studiekringdag begonnen is met een diepgaande analyse van essentiële brokstukken van de douglasteelt. Veel van de aangedragen informatie is in de aansluitende discussie verhelderd. Een synthese blijkt echter nog moeilijk te geven.

Omdat de KNBV nog een douglasdag organiseert, acht de voorzitter van de Studiekringdag zich ontslagen van de plicht het gezegde samen te vatten. Recepten zijn niet te geven, zeker niet vanaf de spreekstoel in de zaal: de betrokken opstand dient goed bekeken te worden alvorens een handelswijze bepaald kan worden.

De voorzitter bedankt tenslotte de dagvoorzitter, de sprekers, de opstellers van de posters voor hun bijdragen en de deelnemers voor de actieve discussie.